

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

R. XII: 2014

Nr 13 (388)

Data odczytu: 23.04.2014 r.

Data wydania: 23.04.2014 r.

=====

948. spotkanie

Marek Prabucki

Powstanie oraz życie religijne parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Grudziądzu w latach 1934-1939

Szerszy rozwój miasta i parafii św. Mikołaja rozpoczyna się dopiero po roku 1878, gdy Grudziądz otrzymał połączenie kolejowe, a w roku 1879 otwarto most na Wiśle. Przekłada się to we wzrastającej liczbie ludności w mieście, która w roku 1877 liczyła zaledwie 10 tys. mieszkańców.

Dotychczasowy kościół parafialny p.w. św. Mikołaja od dłuższego już czasu nie wystarczał dla ogromnej liczby wiernych. Dlatego w roku 1911 zdecydowano o budowie drugiego, nowego kościoła w dotychczasowych granicach parafii św. Mikołaja. Poświęcenie nowego kościoła p.w. Podwyższenia Krzyża

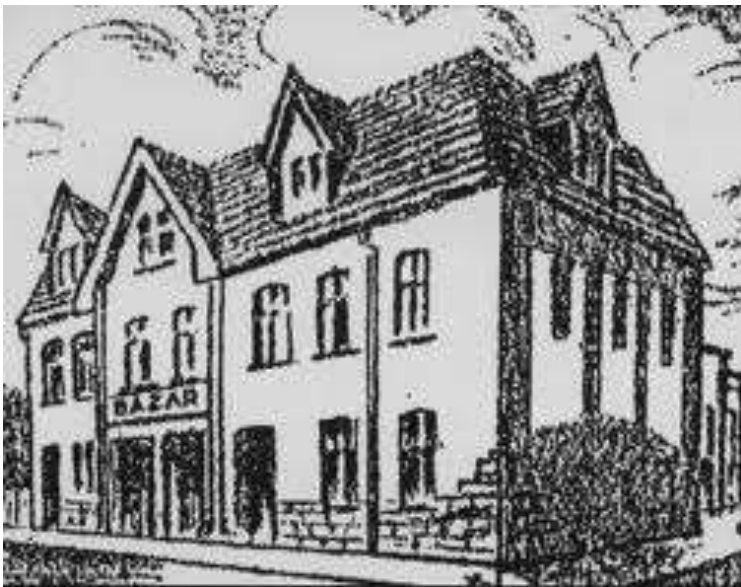
Ks. Bernard Dembek

Świętego i jednocześnie utworzenia kuracji z wydzielonego obszaru parafii św. Mikołaja dokonał proboszcz parafii św. Mikołaja ks. kanonik Jan Kunert dnia 1-go października 1916 r. Jego pierwszym kuratusem został dotychczasowy wikary parafii św. Mikołaja ks. Bolesław Gordon.

Po powrocie Pomorza do Macierzy w styczniu 1920 r. zaznacza się na Pomorzu, w tym i w Grudziądzu znaczny wzrost ludności katolickiej. Miejscowe dwa kościoły okazały się wówczas zbyt małe, by pomieścić wielkie rzesze wiernych.

W 1922 r. w Małym Tarpnie utworzono w granicach administracyjnych parafii św. Miko-

łaja drugą z kolei nową kurację. Była to początkowo kaplica, a po remoncie zakupionego przez parafię św. Mikołaja i jej proboszcza ks. prałata Bernarda Dembka dawnego zajazdu „Concordia”, przebudowano go na kościół. Poświęcony on został 23 grudnia 1923 r. przez ks. prałata Dembka i otrzymał wezwanie Najświętszego Serca Pana Jezusa. Jego pierwszym kuratusem, a później proboszczem został ks. Jan van Blericq. Aby sprostać ogromnym potrzebom parafii św. Mikołaja, nabywa ona w 1929 r. grunt, na którym ma stanąć czwarty kościół u zbiegu ulic Tuszewska Grobla, obecnie Rapackiego i Józefa Piłsudskiego. Na początku lat 30-tych ubiegłego wieku dalsze utrzymywanie dwóch kuracji przez parafię św. Mikołaja, było nas dłuższy czas niemożliwe, wobec czego postanowiono z dniem 1-ego lipca 1934 r. dekretem ówczesnego Biskupa Chełmińskiego ks. Stanisława Okoniewskiego wynieść je do rzędu samodzielnych parafii, z własną administracją majątku kościelnego. Jako dalszy etap duszpasterstwa w mieście są zabiegi około utworzenia czwartej parafii. Aby nie czekać, aż stanie nowy kościół, pozyskano na ten cel dotychczasowy Dom Towarzystw „Bazar” przy ul. Moniuszki. Gmach został przez parafię św. Mikołaja

wydzierżawiony i w niedługim czasie, bo w 1935 r., nabyty na własność. Zanim nowy kościół miał zostać wybudowany sala Bazaru służyła jako kaplica, która otrzymała wezwanie Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Pierwszym proboszczem nowo utworzonej parafii został mianowany przez ówczesnego Biskupa Chełmińskiego ks. Stanisława Okoniewskiego ks. dr Antoni Pastwa, wyświęcony

w 1924 r., który pierwsze kroki jako wikary stawiał w parafii św. Mikołaja w Grudziądzu. Uroczystość poświęcenia nowego kościoła – kaplicy odbyła się 15 sierpnia 1934 r., w święto Matki Boskiej Wniebowziętej. Aktu poświęcenia kaplicy dokonał delegat biskupi z Pelplina ks. Prałat Paweł Kurowski. Uroczystą mszę św. odprawił proboszcz nowo powstałej parafii – ks. dr Antoni Pastwa w asyście księży wikariuszy. Udział w uroczystościach wzięli starosta grudziądzki Hipolit Niepokulczycki, wiceprezydent miasta Stanisław Michałowski, gen Sawicki, prezesi wszystkich stowarzyszeń i organizacji działających w mieście oraz niezliczone rzesze wiernych z miasta i okolicy. Pod koniec mszy św. przybył do kaplicy ks. biskup sufragan Konstanty Dominik, który wizytował parafię koło Tucholi. Po uroczystym nabożeństwie przemówił do zebranych parafian i gości ks. proboszcz Antoni Pastwa, prosząc zarazem ks. biskupa o bło-

gosławieństwo dla nowej parafii. Ks. biskup Dominik polecił w gorących słowach nowo powstałą parafię opiece Najświętszej Maryi Pannie oraz udzielił zebrany pasterskiego błogosławieństwa. Po południu parafia przeżywała drugą wielką uroczystość tego dnia a pierwszą w życiu parafii, a mianowicie Dzień Katolicki. Na Stadionie Miejskim przy ul. Radzyńskiej, obecnie Hallera, odbyła się wielka manifestacja katolicka z udziałem wszystkich działających w mieście stowarzyszeń kościelnych, bractw i oddziałów PW i WF ze sztandarami. Podczas tych uroczystości odbył się akt poświęcenia miasta Grudziądza Najświętszemu Sercu Jezusowemu.

Z dniem 1-ego października 1934 r. nastąpiło urzędowe rozgraniczenie nowej parafii od dotychczasowej parafii św. Mikołaja.

Po utworzeniu nowej parafii, rozpoczęła ona własne, odrębne życie duszpasterskie. W krótkim czasie, bo już w listopadzie 1934 r. odbyło się poświęcenie barokowej monstrancji i relikwiarza. Dar ten na sumę 1050,- zł dla nowej parafii ofiarowali ze składek dobrowolnie się opodatkowując pracownicy parowozowni i drużyny parowozowe z inicjatywy naczelnika parowozowni inż. Jana Borkowskiego.

W lutym 1935 r. odbyło się w kaplicy poświęcenie nowo zakupionej Drogi Krzyżowej. Aktu tego dokonał proboszcz parafii św. Mikołaja ks. prałat Bolesław Partyka, a po jej poświęceniu odbyła się po raz pierwszy odprawiona Droga Krzyżowa. Ważną rolę w życiu parafii odgrywały także organizacje katolicko-społeczne działające przy parafii, które miały na celu religijno – moralno – kulturalną troskę o mieszkańców parafii. Taką organizacją było między innymi Stowarzyszenie Pań Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo założone w lutym 1935 r., z inicjatywy proboszcza ks. dr. Pastwy. W dniu założenia ksiądz podkreślił znaczenie pracy charytatywnej oraz konieczność zaopiekowania się ubogimi. Przewodniczącą stowarzyszenia została w chwili założenia żona dyr. oddziału Vesty pani Andrót. W marcu tego samego roku założone zostaje także z inicjatywy ks. proboszcza kolejne stowarzyszenie z mianowicie Katolickie Stowarzyszenie Kobiet, które miało na celu wychowanie na czynnych

członków kościoła katolickiego oraz szerzenie zasad katolickich we wszystkich dziedzinach życia i kultury, zachęcając tym samym do gorliwej, intensywnej współpracy. Przewodniczącą stowarzyszenia została pani Kantakowa. Oprócz tych dwóch wymienionych stowarzyszeń, przy parafii istniały jeszcze Katolickie Stowarzyszenie Mężów, Stowarzyszenie Dzieciątka Jezus, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej i Męskiej. Stowarzyszenie Żywego Różańca, Bractwo Najświętszego Sakramentu, Bractwo Kolejarzy pod opieką św. Józefa, Pa-

pieskie Dzieło Rozkrzewiania Wiary, Konferencja Męska św. Wincentego a Paulo oraz chór kościelny, którego prezesem był ks. wikary Paweł Szynewski, który przybył do nowo utworzonej parafii z parafii św. Mikołaja w Grudziądzu. Aby wykupić jak najszybciej Dom Towarzystw „Bazar” na własność parafii, ks. proboszcz Antoni Pastwa w kwietniu 1935 r. zwraca się z apelem do parafian, aby opodatkowali się, wpłacając przez kilka miesięcy na fundusz wykupu „Bazaru”, będącego własnością Spółdzielni Budowlanej. Z takim samym apelem zwrócił się również do udziałowców Spółdzielni, mających w niej swoje udziały, aby przekazali je na rzecz parafii w celu wykupu.

W czerwcu 1935 r. w parafii odbyła się wielka uroczystość. Pochodzący z niej ks. Arnold Goetze odprawił we kaplicy swoją pierwszą po wyświęceniu mszę prymicyjną, w asyście ks. proboszcza Antoniego Pastwy, ks. profesora Bolesława Partyki i ks. Mariana Szczurkowskiego (po wojnie był administratorem parafii). Po zakończeniu mszy św. przemówił u stóp ołtarza dziękując duchowieństwu, a szczególnie ks. Proboszczowi Antoniemu Pastwie, rodzinie oraz wszystkim biorącym udział w tej uroczystości, po czy udzielił księżom, rodzinie i wszystkim obecnym swego pierwszego kapłańskiego błogosławieństwa. Jego pierwszą palcówką jako wikarego zostaje parafia Silno w dekanacie Chojnickim. Po wojnie zostaje proboszczem w jednej z parafii w dzisiejszej Diecezji Gdańskiej. Zmarł w roku 1983 będąc na emeryturze. Działające przy parafii Katolickie Stowarzyszenie Kobiet urządza w październiku 1935 r. w sali Tivoli i jego ogrodzie festyn parafialny na rzecz kościoła, w celu częściowej spłaty wykupu na własność „Bazaru”. Działające przy parafii Bractwo Kolarzy pod Opieką św. Józefa, które poświęcało się gorliwie nie tylko w pracy zawodowej, ale także w pracy religijno-społecznej ufundowało ze swoich składek dobrowolnych ołtarz boczny ku czci swojego opiekuna św. Józefa. Przy tym ołtarzu co miesiąc zbierali się na wspólne nabożeństwo i zebrania. Aktu poświęcenia dokonał proboszcz parafii ks. dr Antoni Pastwa 15 marca 1936 r.

Do ozdobienia świątyni przyczynili się również urzędnicy Pomorskiej Izby Skarbowej, którzy z inicjatywy dyr. Izby p. Kassjora ufundowali kościółowi drugi boczny ołtarz Najświętszego Serca Pana Jezusa, przed którym w każdy pierwszy piątek miesiąca odprawiano wotywę.

Po dwóch latach pracy w parafii na stanowisku proboszcza ks. dr Antoni Pastwa, w czerwcu 1936 r., zostaje dekretem ks. biskupa Stanisława Okoniewskiego przeniesiony na proboszcza parafii św. Mikołaja w Grudziądzu, a tym samym wraca do niej po latach będąc wikarym. Miejsce po ks. dr. Pastwie obejmuje dekretem biskupa chełmińskiego dotychczasowy wikary w Kartuzach, jednocześnie prefekt szkół gimnazjalnych ks. Ludwik Gasiński, wyświęcony w 1927 r., a urodzony w Radzynie Chełmińskim. Uroczyste wprowadzenie nowego proboszcza na urząd odbyło się na początku lipca 1936 r. Ksiądz Gasiński odprawił swoją pierwszą mszę św. w nowej parafii a uroczystość uświetnił parafialny chór kościelny. Wieczorem odbyło się w salce parafialnej zebranie przed-

stawiciele organizacji należących do Akcji Katolickiej. W ich imieniu powitał nowego proboszcza, po odśpiewaniu przez mieszany chór kościelny pieśni „Witamy”, prezes Akcji Katolickiej pan Hoffman, a przemówienie jego poprzedziła deklamacja powitalna uczennicy szkoły Janiny Karaszewskiej, która pod koniec swego wystąpienia wręczyła nowemu proboszczowi ks. Ludwikowi Gasińskiemu bukiet białych róż. Drugi bukiet z czerwonych róż otrzymał ks. proboszcz od skarbnika chóru kościelnego pani Heleny Kowalskiej.

Założone w lutym 1936 r. Katolickie Stowarzyszenie Mężów, którego prezesem był pan Spica urządziło w święto Trzech Króli w roku 1938 w Teatrze Miejskim przedstawienie p.t.: „Po kolędzie”. Było to inscenizowane widowisko ludowe w dwóch odsłonach, ze śpiewami i tańcami, a czysty zysk przeznaczono na zakup sztandaru dla stowarzyszenia, który został zakupiony i poświęcony w maju 1938 r. przez ks. proboszcza.

Podczas Misji Świętych, jakie odbyły się w parafii w marcu 1938 r., na ich zakończenie odbyło się uroczyste poświęcenie Krzyża Misyjnego na zakupionym placu, gdzie miał stanąć nowy kościół. W uroczystościach wzięły udział stowarzyszenia i bractwa ze wszystkich parafii miasta a także prezydent miasta Józef Włodek. Poświęcenia Krzyża dokonał po jego wkopaniu – ojciec prowincjał ks. Marcinek. Na początku sierpnia 1938 r. przy parafii powstaje Komitet Budowy Nowego Kościoła, którego celem jest zbieranie funduszy na rozpoczęcie budowy tak koniecznej i potrzebnej świątyni. Zebranie organizacyjne w celu jego założenia, z udziałem wszystkich przedstawicieli stanów odbyło się w salce parafialnej. Powstały Komitet Budowy Kościoła przy parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny został jakby reaktywowany po 5 latach. Poprzedni Komitet został założony przy parafii farniej przez ówczesnego proboszcza parafii ks. prałata Bernarda Dembka w roku 1922, z myślą o budowie kościoła po nabyciu terenu pod budowę przy ulicy Tuszevska Grobla, obecnie Rapackiego.

Podczas uroczystego odpustu, 15 sierpnia 1938 r., ks. Gasiński odprawił uroczystą mszę św. odpustową w intencji budowy nowego kościoła, i jego komitetu, a po południu podczas nieszporów dokonał uroczystego poświęcenia obrazu św. Andrzeja Boboli, pędzla mistrza malarskiego pana Feliksa Lesińskiego – starszego cechu malarskiego w Grudziądzu.

Na posiedzeniu zarządu Komitetu Budowy Kościoła, wiosną 1939 r., pod przewodnictwem jego prezesa ks. proboszcza Ludwika Gasińskiego omawiano sprawy finansowe oraz podjęto kilka uchwał odnośnie budowy kościoła a także rozpatrywano kilka szkiców przyszłego nowego kościoła. Podczas wizytacji parafii, jaka odbyła się w maju, ks. biskup Stanisław Okoniewski udzielił między innymi młodzieży sakramentu bierzmowania oraz poświęcił odbudowane po pożarze Pomorskie Zakłady Ceramiczne.

Na początku sierpnia Komitet Budowy informuje parafian o stanie funduszu na rzecz budowy kościoła, a także, że dwaj warszawscy architekci pracują nad projektem nowego kościoła i że są oni twórcami projektu kościoła p.w. Matki Boskiej Różańcowej w Toruniu.

W niedzielę 13 sierpnia 1939 r. odbył się w Teatrze Miejskim i jego ogrodach ostatni przed wybuchem II wojny światowej festyn parafialny na rzecz budowy nowego kościoła.

Wybuch II wojny światowej 1 września 1939 r. przerwał prace wokół budowy nowego kościoła, a życie religijne w parafii zostało poddane ciężkiej próbie. Aresztowany przez Selbstschutz w październiku 1939 r. ks. proboszcz Ludwik Gasiński wywieziony został w kierunku Chełmna, gdzie zginął w niewyjaśnionych okolicznościach. Poświęcony krzyż, stojący na palcu budowy przyszłego kościoła zostaje na jesieni 1939 r. zniszczony przez członków Selbstschutzu.

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz W. Rygielski.